

PRILIKE U DUBROVNIKU 1510. DO 1514. I USTANAK NA HVARU

Josip Lučić, Zagreb

I

Dubrovnik i Hvar su dvije susjedne komune. Međusobno su održavale dobre tradicionalne veze ne samo na kulturnom¹ nego i na gospodarskom polju. Dubrovnik nije u njegovoj povijesti potresao ustanak pučana takvih razmjera kao što se to dogodilo na Hvaru od god. 1510. do 1514. Zanimljivo će biti istražiti da li je na gospodarski, vanjski i unutrašnji politički život Dubrovačke Republike ustanak hvarskih pučana imao posrednog ili nesposrednog utjecaja i u kolikoj mjeri.

II

Pomorstvo i pomorska trgovina temelj su gospodarskog napretka Dubrovnika u početku XVI stoljeća. I u godinama od 1510. do 1514. oni pridonose njegovu usponu.

U trgovini u izvanjadranskom prostoru Levant zauzima značajno tržište Dubrovčana, u kojem Aleksandrija stoji na prvom mjestu. Dubrovčani god. 1510. izvoze u Aleksandriju ulje, olovo i olovni oksid (terra gletta). Ulje često kupuju u Apuliji i odatle ga odvoze u Aleksandriju.² Iz Aleksandrije dovoze tkaninu pravljenju od svile i devine dlake zvanu zambelot.³ Budući da teret od Dubrovnika do Aleksandrije može naići na različite poteškoće (havarija, gusari i sl.), on se redovito osigurava.⁴ Dubrovčani održavaju više-manje redovnu pomorsku vezu između Aleksandrije i Marseillea, te Aleksandrije i Engleske odnosno Flandrije, pa se roba i na toj ruti osigurava.⁵

¹ V. Foretić, Hektorovićevo doba na relaciji Hvar-Korčula-Dubrovnik, *Dubrovnik* 3, 1968, 84—105

² DN 88, 126, 152', 160; — CD 102, 78', 78, 108, 154. — Sve arhivske signature uzete su iz Historijskog arhiva u Dubrovniku. Arhivska građa iz koje su crpljeni podaci ovako se krati: ACM = Acta consilii maioris; ACm = Acta consilii minoris; DC = Diversa cancellariae; DN = Diversa notariae; DbN = Debita notariae; CR = Consilium rogatorum. Ostale serije pisat će se punim imenom.

³ DC 102, 154'

⁴ DN 88, 118.

⁵ DN 88, 135, 188' — O trgovini Dubrovnika s Engleskom u prvoj polovici XVI st. usp. M. Partridge, Odnosi Dubrovnika s Londonom u vrijeme Marina

U Bejrutu (Baruti) Dubrovčani ostavljaju olovo i olovni oksid da bi odatle uvezli salitru (cineres).⁶ U Brusi (Prussia) Dubrovčani prodaju svilu, zambelot i drugu robu.⁷ Na tom putu moraju se braniti od gusara s Roda.⁸ U Carigrad izvoze ulje, bajame i olovo.⁹

U bližim relacijama u gradove Sicilije i Sardinije isporučuju olovo i kože i drugu robu, posebno olovni oksid u Hydrunt (Otrant). Iz tih krajeva uvoze sol iz Drepana (Trapano), iz Hydrunta ulje i vunu iz Siene.¹⁰ Osim toga Dubrovčani plove izvan matične luke prevozeći robu npr. od Sicilije preko Hiosa do Carigrada, od Negroponta do Španjolske, od Aleksandrije do Marseillea, Londona i Flandrije.¹¹

I u slijedećoj godini 1511. Aleksandrija je jedna od najposjećenijih luka izvanjadranskog prostora. Dubrovčani tamo prodaju karizeju i ostala sukna koja su kupili u Engleskoj te svilu. Sukno koje su nabavili u Engleskoj ili u Rimu prodavali su i u Veneciji. Iz naših krajeva izvoze u Aleksandriju srebro, ulje, morta sangue (boja za bojenje).¹² U Aleksandriji kupuju općenito mirodije (aromata) posebno papar, đumbir (zenzero), klinčić (garofali), oraščić (noxe), cimet (canella).¹³

Iz bližih luka jadranskog prostora uvoze iz Patrasa žito, vunu i suho grožđe (uva passa, zibibi), žito iz Arte.¹⁴ S Krfa suho grožđe koje izvoze u Senj ili Rijeku. Iz Hydrunta opskrbljuju se bobom. Na Siciliju (u Siracusu) izvoze

Držića, *Zbornik radova o Marinu Držiću*, Zagreb, 1969, 28—42. Posebno je to pitanje iscrpno obradio V. Kostić, *Iz života Dubrovčana u Londonu u prvoj polovini XVI veka*, *Anali Filološkog fakulteta* 10, Beogradski univerzitet, 1970, 164—186. Te veze spominje i R. Filipović, »Shakespeare's Illyria«, *Filologija* I, 1957, 123—239. — Općenito o prilikama u to doba u Dubrovniku s literaturom, V. Foretić, *Dubrovnik u doba Marina Držića*, *Zbornik radova o Marinu Držiću*, 7—27.

⁶ DC 102, 56, 102. — O proizvodnji, izvozu i vrstama olova i olovnog oksida (terra gleta) i njihovoj trgovini usp. I. Voje, *Neka pitanja trgovini sa bosanskim olovom u Dubrovniku*, *Radovi muzeja grada Zenice*, 1975.

⁷ CR 30, 225.

⁸ CR 31, 252' — O sukobima Dubrovčana s gusarima s Roda, B. Hrabak, *Dubrovnik i rodski pirati*, *Istorijski glasnik* 2, 1956, 1—13.

⁹ DN 88, 126' — DC 102, 21'

¹⁰ DN 88, 120, 152', 159 — DN 89, 3, 35 — *Mobilia* 23, 105', 106. — O uvozu vune usp. D. Roller, *Dubrovački zanati u XV i XVI stoljeću*, Zagreb, 1951, 22—29. — Općenito o trgovini s Italijom usp. noviju literaturu: F. Gestrin, *Le relazioni economiche tra le due sponde adriatiche tra Quattro e Cinquecento*, *Atti del Congresso internazionale sulle relazioni fra le due Sponde adriatiche* (15—18 ottobre 1971), 89—102; — isti, *Nota sulle antiche relazioni tra le due coste adriatiche*, *Fano* 5, 1972, 1—7.

¹¹ *Mobilia* 23, 117, 150 — DN 88, 126, 135, 188'

¹² CR 32, 15, 68' — DN 89, 80, 186 — DC 103, 104'. — Karizeja (kerseys, carisee, calisee) jest vrsta grube tkanine slične čohi. Upotrebljavala se za čarape te mušku i žensku odjeću. O karizeji, vrstama, njenoj proizvodnji u Engleskoj, izvozu, trgovini s Dubrovnikom usp. V. Kostić, *Struktura dubrovačko-engleske trgovine u XVI veku*, *Istorijski časopis XXI*, 1974, 29—42.

¹³ ACm 31, 3' — DN 89, 176 — DC 103, 109.

¹⁴ DN 89, 169, 190. — O uvozu i prometu žitaricama i mahunjinama u XVI st. usp. B. Hrabak, *Izvoz žitarica iz Osmanlijskog Carstva u XIV, XV i XVI stoljeću*, *Priština* 1971, 114—339 i dalje.

slane srdele i slane jegulje. U Panormo (Palermo) i u Drepano izvoze olovo, olovni oksid i drvo (kupljeno u Senju). Sa Sicilije uvoze sol.¹⁵

I u godini 1512. Levant zauzima istaknuto mjesto u dubrovačkoj pomorskoj trgovini. U Aleksandriju dubrovački brodovi nose sapun, sukno (pannos), med, ulje, mak (?) (paperum?), srebro, karizeju, koralje, olovni oksid. Odatle dovoze đumbir (zinziber).¹⁶

U Bejrutu iskrcavaju stipsu (alumnis), olovo, olovni oksid, sukno supraman (de santo Martino).¹⁷ Iz Carigrada uvoze pamuk (cum onere gottonum) i kože; iz Adrianopolja zambelot (salmas 38 serici zambelotarum) na račun firentinskih trgovaca.¹⁸ Općenito s Levanta uvoze valoneju, tj. žir za štavljenje kože.¹⁹ Održavaju promet s Rodom.²⁰

Iz zapadnog dijela Sredozemlja dolaze u Dubrovnik trgovci iz Tortoze u Španjolskoj i Genove.²¹

U gradove zapadne Italije Dubrovčani izvoze u Rim cibet.²² Iz Firenze uvoze sukno posebne vrste.²³ Održavaju trgovačke veze s Livornom u koji izvoze olovo, olovni oksid i ruj (scotatum).²⁴ Iz Molfette prevoze žito i ulje u Pisu i Veneciju. Prisutni su na sajmu u Nucერიji (u Kampaniji) gdje kupuju bijele kovrčave janjeće kože za kape.²⁵ Iz Hydrunta i Gallipolija dovoze u svoj grad ulje i žito.²⁶ Općenito žito uvoze sa Sicilije.²⁷ U Patrasu krcaju u svoje brodove žito i svilu.²⁸

Godina 1513. I u ovoj godini Levant je u središtu pažnje dubrovačkih trgovaca. U Aleksandriji drže veće količine ulja i đumbira koji prodaju u Smirni. Budući da je u to doba umrla skupina dubrovačkih trgovaca u Aleksandriji: Mihajlo Caboga, Antun Benessa, Mihajlo Michaelis, Nikola Nemagna, Mihajlo Rusković, za neke od njih određuju se tzv. conservatores bonorum koji će imenovati prokuratora da srede njihove poslove u Aleksandriji, Francuskoj, Apuliji, Siciliji, Turskoj i drugim krajevima. Odatle se vidi širina i domet prometa dubrovačkih trgovaca.²⁹

¹⁵ DN 89, 112, 147 — DC 103, 76, 88, 110'

¹⁶ CR 32, 106 — DC 103, 222', DC 104, 1 — Mobilia 25, 1, 112.

¹⁷ DN 90, 94' — DC 103, 222'

¹⁸ ACm 31, 55 — Mobilia 25, 83.

¹⁹ DN 90, 115'

²⁰ DN 90, 69.

²¹ Mobilia 25, 7, 26 — DbN 69, 32. — O vezama Dubrovnika i Španjolske usp. J. T a d i ć, Španija i Dubrovnik u XVI veku, Beograd, 1932.

²² »18 busselottas zibetti«, Mobilia 25, 67 (verso). — Cibet je tvar koja miriše na mošus. Upotrebljava se u kozmetici. Dobiva se iz životinje cibetke koja živi u Africi i Aziji.

²³ ACm 31, 72' — CR 32, 124', 154'

²⁴ CR 32, 97' — DC 103, 135.

²⁵ »in pellibus agnelinis albis crispis pro biretis« DN 89, 194' — DN 90, 46'

²⁶ DN 90, 115' — DC 103, 134'

²⁷ DC 103, 232'

²⁸ ACm 31, 110—111' — DN 90, 74, 81', 93'

²⁹ Mobilia 25, 153 — ACm 31, 203' — DN 91, 87.

Što se tiče ostalih krajeva Levanta Dubrovčani uvoze iz Tripolisa u Siriji salitru (cīnus),³⁰ iz Barutija i Tripolisa svilu, salitru za barut (cinerum de baruto), vunu, đumbir, te posebnu vrstu svile (ormisina).³¹

Dubrovčani su po Turskom carstvu prodavali karizeju, sukno i drugu robu na račun stranih trgovaca deklarirajući je kao svoju. Dubrovačka vlada upozorava te svoje trgovce u Carigradu, Adrijanopolju i Brusi da to ne rade, da ne varaju turske carinike deklarirajući tu robu kao dubrovačku.³²

Iz bližih krajeva Levanta uvoze valoneju s Peloponeza, koju izvoze u Veneciju i održavaju trgovačku liniju Patras-Venecija.³³

Sa Zapada općenito uvoze karizeju i druga sukna (pannos et cariseas ex Ponente),³⁴ posebno iz Londona. Londonska karizeja i ostalo sukno prodaju se u Brusi, Adrijanopolju ili se ostavlja u skladišta u Dubrovniku. Budući da je vrijednost engleskog sukna bila velika, svako neizvršenje narudžbe zbog havarija na brodu ili druge nezgode predmet je spora.³⁵ Inače dubrovački trgovci plove u Flandriju.³⁶ U gradu se nađu trgovci iz Mallorke i Salamanke.³⁷ Iz Italije, posebno iz Firenze Dubrovčani uvoze karizeju i tapiseriju,³⁸ bojene tkanine i sukno iz Siene (pannos duodecim senensium diversorum colorum),³⁹ iz Hydrunta bob i kovine za topnike.⁴⁰

Premda u godini 1514. Levant zadržava istaknuto mjesto u dubrovačkoj izvanjadranskoj trgovini, u Aleksandriji polako zamire dubrovačka djelatnost. Smrt je naime pokosila nekoliko spretnih trgovaca. Određuju se conservatores bonorum za pok. Ivana de Volcio.⁴¹ Stigla je vijest da je umro i trgovac Franjo Luchari.⁴² Unatoč tome jedna nava kojoj je vlasnik Marko Blaža Ročića plovi iz Aleksandrije u Marseille ili Aqua morta⁴³ s teretom vrijednim 1.900 dukata na račun Dubrovčanina Mihajla de Sorgo.⁴⁴

Iz Dubrovnika se na Levant izvozi bijeli sapun (400 milijara saponis albi),⁴⁵ a uvozi svila i valoneja, koja se izvozi u Anconu. Valoneja za Anconu

³⁰ DC 104, 191.

³¹ To se vidi iz popisa robe koju su oteli gusari s Roda napavši dubrovačke trgovce, DN 90, 161—162. — Dubrovački trgovci su napadnuti i od gusara s Kandije. Tad su im gusari oteli svilu (fardelottas tres de serico fino de Siria rotulorum 63 ad pondus Damasci), Mobilia 25, 7'

³² CR 32, 221.

³³ DN 91, 6, 164.

³⁴ ACm 31, 166.

³⁵ DN 91, 65' — DC 104, 183 — DC 104, 119—120 — Mobilia 25, 96', 115', 169 — Kostić, Iz života Dubrovčana, 167—172.

³⁶ Mobilia 25, 162.

³⁷ Mobilia 25, 178' — DN 91, 43'

³⁸ »carisea pannorum drapporum et quasdam tapezarias« CR 32, 226.

³⁹ DC 104, 219.

⁴⁰ CR 32, 275' — ACm 31, 193.

⁴¹ ACm 31, 238.

⁴² DN 91, 183.

⁴³ Aqua morta je danas luka Aigues Mortes zapadno od Marseillea. Poznata je po tome što je odatle isplovio Luj IX na 6. i 7. križarsku vojnu. U njoj je bila razvijena proizvodnja soli, zato je u srednjem vijeku bila važna lučka prometnica.

⁴⁴ DN 91, 138.

⁴⁵ CR 33, 20'

nabavlja se i u Arti.⁴⁶ U Carigrad ili u luku Pera izvozi se sapun,⁴⁷ a s Cipra se uvozi ječam, te sol s Krfa ili Kefalonije.⁴⁸ Sol se inače uvozi i s Patrasa i prevozi u Drepano ili dovozi u Dubrovnik.⁴⁹

Od zapadnih luka London je zacijelo još uvijek jedno od najatraktivnijih trgovačkih središta za dubrovačke trgovce. Tamo trguje Franjo Gozze. Te se godine uputio i Marin Radaljenović. Iz Londona isplovljavaju brodovi krcati karizejom i londonskim suknom na račun dubrovačkih trgovaca.⁵⁰ U Marseilleu se iskrcava đumbir.⁵¹ Iz talijanskih trgovačkih središta u Dubrovnik stiže firentinsko sukno, karizeja i supraman,⁵² žito i sir iz Cotrona. (Samo u jednoj vožnji 1.600 stara žita i 6.500 komada sira.)⁵³ U Napulj se izvozi bijeli vosak bez carine jer je potreban tamošnjem samostanu sv. Severina.⁵⁴

Iz iznijetih podataka može se zaključiti:

Dubrovačka izvanjadranska razmjena usmjerena je u prvom redu na Levant. Najskuplja i najraznovrsnija izvozna roba upućuje se u Aleksandriju: srebro, olovo, olovni oksid, svila, karizeja i druga sukna, koralji, med, ulje, sapun, boja (morta sangue). Aleksandrija se nalazi među glavnim lukama dubrovačkog mediteranskog trgovačkog interesa. Slijedi zatim Bejrut kamo Dubrovčani izvoze olovo, olovni oksid, teška sukna (supraman), stipsu. U Carigradu iskrcavaju olovo, bajame, ulje, dok po Brusi i Adrijanopolju rasprostiru svilu i englesko sukno. Na Levant izvoze i bijeli sapun. U Marseilleu i luci Aqua morte iskrcavaju đumbir kupljen u Aleksandriji.

U luke izvan Levanta Dubrovčani prodaju drvo, olovo i olovni oksid u Drepanu; olovo, olovni oksid i ruj u Livornu; olovo, kože i drvo općenito na Siciliju i Sardiniju; olovni oksid u Hydruntu. Na Siciliju izvoze još slane srdelje i slane jegulje; u Napulj bijeli vosak; u Rim cibet.

Uvozna trgovina, koja se ne vrši samo da zadovolji potrebe unutrašnjega dubrovačkog tržišta, nego je velikim dijelom posrednička, opet gleda dobrim dijelom na Aleksandriju. Tu se ukrcavaju skupe mirodije (aromata) općenito; posebno đumbir, orašiči, klinčići, cimet koje dijelom dovoze u Dubrovnik, a dijelom se odmah izvoze u Zapadnu Evropu. Đumbir se nabavlja još i u Tripolisu u Siriji, dok se salitrom (cinus) opskrbljuje u Bejrutu i Tripolisu. Vunu nabavljaju u Patrasu, Tripolisu i Sieni; pamuk i kože u Carigradu; svilu u Patrasu, Tripolisu i Adrijanopolju. Sukno koje se tada najviše traži uzimaju u Londonu (karizeja, londonsko sukno), Sieni i Firenzi (fino sukno, supraman, karizeju, tapiseriju). Prehrambene artikle, u prvom redu sol, dovoze iz Sicilije

⁴⁶ CR 33, 39 — DN 91, 201 — DN 92, 11'

⁴⁷ DN 91, 139.

⁴⁸ »salis pulchri et nitidi de Corfoio vel de Cephalonia aut de Sicilia« koja će se izvesti u Pisaurum, DN 91, 151. — Spominje se i uvoz soli »ex Millo« DN 92, 7' — DC 105, 62', 137.

⁴⁹ DN 91, 164, 167, 171.

⁵⁰ DN 91, 117, 185', 212. — Kostić, n. dj. 175.

⁵¹ DC 105, 45.

⁵² DC 105, 22'

⁵³ CR 33, 30' — ACm 31, 245 — ND 91, 123.

⁵⁴ ACm 32, 2. — O dometima dubrovačke trgovine usp. J. Tadić, Organizacija dubrovačkog pomorstva u XVI veku, *Istoriski časopis*, I, 1948, sv. 1—2, str. 31—40; isti, O društvenoj strukturi Dalmacije i Dubrovnika u vreme Renesanse, *Zgodovinski časopis* VI—VII, 555—557.

(Drepano) te Krfa i Kefalonije; žito iz Patrasa, Arte, Cotrona, Gallipolija, Hydrunta, i općenito sa Sicilije; sir iz Cotrona, a suho grožđe iz Patrasa i Krfa; ulje iz Hydrunta. Valoneju najviše kupuju na Peloponezu.

III

Dubrovačka unutrašnja jadranska trgovina ima nekoliko krakova. S prekomorskom obalom, Italijom u godini 1510. intenzivno se trgovalo s Apulijom, Markom i Romanjom. Iz Manfredonije uvozi se žito i ulje, iz Baruluma (Bartetta) sol.⁵⁵ U Marku redovito idu trgovački brodovi, a posebno na sajam u Recanati (mjesto između Ancone i Macerate).⁵⁶ U Romanji posluju s trgovcima iz Riminija.⁵⁷ U Veneciju se izvozi olovo (plumbum), a uvoze kotlovi (caldarium).⁵⁸

Na našoj obali posebno odskaču dvije luke. U Senju (i Ledenicama) Dubrovčani intenzivno kupuju sve vrste drva (lignamen diverse sortis), posebno duge za bačve. Drvo se dovozi u Dubrovnik ili se odmah prevozi u druge luke (Sardinija, Sicilija). Postoji brodska linija Sicilija-Senj. Dubrovčani u Senj izvoze vino.⁵⁹ Te se godine smanjio broj dubrovačkih trgovaca u Senju jer je umro trgovac Marin de Georgio.⁶⁰ Drvo, osobito duge za bačve (dugas a butis, dogarum... pro opere vegetum) nabavlja se i u Albaniji.⁶¹

Osim Senja druga važna luka jesu Drijeva na Neretvi. Dubrovčani tu prodaju sol preko svog stalnog namještenika (venditor salis in Narento), a uvoze olovo iz Bosne (koje izvoze u Veneciju).⁶² U Kotor i Korčulu izvoze kupe.⁶³

U Dubrovniku se inače susreću trgovci i ostali poslovni ljudi iz mnogih krajeva naše i prekomorske obale.

U slijedećoj godini 1511. Dubrovčani nabavljaju velike količine živežnih namirnica, u prvom redu žitarica, u Apuliji (Manfredonija, Barulo), ulje (Molfetta), sol (Manfredonija, Barulo),⁶⁴ vunu (Manfredonija).⁶⁵ U Marku izvoze konjske kože (pelles equinas) i posjećuju sajam u Recanati.⁶⁶

Dok se u ovoj godini opaža pad prometa s prekomorskim krajevima, do tle se izvanredno pojačava trgovina s našom sjevernojadranskom obalom. Opet dominira Senj. U njega se izvoze ovunjske bijele kože (204 komada), zatim janjeće (3.750 komada), sol. Uvozi se bilo neposredno iz Senja ili iz Ledenica i Žrnovnice, drvo (daske, grede), vesla (500 vesala) i ostalo drvo različitih vr-

⁵⁵ DN 89, 35' — DN 88, 183'

⁵⁶ Mobilia 23, 150.

⁵⁷ DC 102, 7, 8.

⁵⁸ Mobilia 23, 49 — ACm 30, 190.

⁵⁹ ACm 30, 192' — DN 88, 159' — DN 89, 22' — DC 102, 32', 64, 97.

⁶⁰ DN 88, 166'

⁶¹ DN 88, 152 — DC 102, 29', 125'

⁶² CR 30, 227, 239, 264 i dalje — DC 102, 125'

⁶³ CR 30, 228, 242'

⁶⁴ DN 89, 53—56, 63', 73', 84', 146', 165 — DC 103, 45'

⁶⁵ DN 89, 84'

⁶⁶ ACm 32, 5' — DC 103, 37'

sta i namjene.⁶⁷ Grede (madeiras) i drvo za bačve u manjim količinama uvozi se i iz Albanije⁶⁸ i Neretve (za brodogradnju).⁶⁹ U Rijeku (Flumen), zatim u Portum Regis ili Bakarac (Bucharcium) Dubrovčani izvoze suho grožđe.⁷⁰ S Korčule nabavljaju breskve, te kozje i ovčje kože (2.000 komada »pelles hedinas sive capretum«).⁷¹ U južne jadranske luke, u Bar izvoze kupe, a u Valonu kape (birete).⁷²

Godina 1513. donijela je neke male promjene u dubrovačkoj jadranskoj trgovini. Nešto je pojačana razmjena s Italijom: u Lanzano (u Abruzziju) izvoze se ovčje i jareće kože; u Apuliju slane srdele (66 barila), u Pesaro (Pesarum, Pisaurum) prenosi se ulje; redovito se ide na sajam u Recanatiju.⁷³ Uvoze se janjeće kože (1.004 komada pelles agninas) iz Ferrare (u Romaniji) i posebna vrsta drva iz Venecije za popravak dubrovačkog arsenala.⁷⁴

Na našoj obali Senj je i dalje važna luka kamo Dubrovčani izvoze kože (2.772 komada pelles tosonas), dok se u Bakru (Buchari) opskrbljuju željezom i drvom; u Bakarcu (Bacharaz) krcaju samo drvo.⁷⁵ U Šibeniku nabavljaju sol.⁷⁶ Na ušću Neretve dočekuju daske za bačve (trabes). Na Korčuli ukrcavaju kamen za luku Recanati, dok se u Lješju (Alexium) opskrbljuju žitom.⁷⁷ Izgleda da je te godine bilo uskladišteno previše ječma u gradu, zato je odlučeno da se pokuša prodati uz obalu Dalmacije do Raba.⁷⁸

Pojačana robna razmjena s Italijom nastavljena je i u god. 1513. Izvoz je nešto raznovrsniji nego prijašnjih godina. U Veneciji Dubrovčani iskrcavaju suho grožđe i smolu (pix); nose svilu na sajam u Recanatiju; u Pesaro prebacuju 2.000 ovnujskih koža (mantovinas) koje su plaćene suknom iz Siene (in pannis de Senis supramanis); u Lanzano izvoze vosak, olovo, olovni oksid, kože (ovnujske, jareće) i drugu robu.⁷⁹ Istodobno u Veneciji kupuju daske (tabulas), fino sukno; (fino sukno Dubrovčani i inače nabavljaju u Italiji), sapun u Barulumu; čelik (azalis) u Marki; vunu u Manfredoniji.⁸⁰

Na našoj obali u Senj i Rijeku se izvozi suho grožđe (zibibi over uve pässe), da bi se iz Senja ili Bakra (Bachram) dovezlo drvo i daske (tabulas). Na Neretvi redovito prodaju sol i uređuju slanicu. Odatle se uvoze daske (trabes).

⁶⁷ DN 89, 49', 79', 81', 145', 146'. — DC 103, 32.

⁶⁸ ACm 30, 230 — DN 89, 106'

⁶⁹ DN 89, 186. — O luci Drijeva usp. M. Dinić, Trg Drijeva i okolina u srednjem veku, *Godišnjica Nikole Čupića* 47, 1932, 109—147. O trgovini Bosne u ranijem razdoblju, D. Kovačević, Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni, Sarajevo, 1961.

⁷⁰ DC 102, 177'

⁷¹ DC 102, 210.

⁷² CR 32, 72 — DC 102, 171.

⁷³ CR 32, 155' — DN 90, 45, 51, 57.

⁷⁴ Mobilia 25, 65' ACm 31, 92.

⁷⁵ »pro portando sibi milliararia 29 de ferro de Buchari Ragusium« — Mobilia 25, 94, 149', 150.

⁷⁶ Mobilia 25, 68.

⁷⁷ DC 104, 17 — DN 90, 46, 60.

⁷⁸ »per horam et riverium Dalmatie usque ad civitatem Arbe« — DC 104, 13.

⁷⁹ DN 91, 2' 49, 69 — DC 104, 127, 224.

⁸⁰ Mobilia 25, 28' — ACm 31, 155, 207, 210 — CR 32, 234, 288 — DN 90, 169', 214'

Na Korčuli se kupuje kamen, a na rijeci Bojani u pristaništu Sv. Srđ ukrcava se žito za Dubrovnik.⁸¹

Godina 1514. nije donijela nekih većih promjena. Redovito se održavaju pomorsko-trgovačke linije s Anconom u koju se izvozi olovo; vosak Dubrovčani prodaju u Recanatiju i Pisi, a svilu izvoze u Marku.⁸²

Na našoj obali Senj zadržava prvo mjesto odakle Dubrovčani uvoze drvo, osobito grede. Pored drva Dubrovčani ovdje kupuju, opskrbljuju se željezom.⁸³ Na Korčulu izvoze kupe.⁸⁴

Dubrovačka pomorska trgovina i pomorstvo na jadranskom prostoru obuhvaća dakle sve luke obiju obala Jadrana. Ipak Apulija je glavno područje odakle se Dubrovčani u to doba opskrbljuju žitom (Manfredonija, Barulo), uljem (Manfredonija, Molfetta), solju (Barulum), vunom (Manfredonija), sapunom (Barulum). Sukno bolje kvalitete i tehničku robu nabavljaju u Veneciji; čelik uvoze iz Marke; janjeće kože iz Ferrare. Redovito putuju na sajam u Recanati. U Italiju, bilo u krajeve koji su pod španjolskom dinastijom, papom, Njemačkim carstvom, Venecijom i sl. izvoze olovo (Venecija, Lanzano, Ancona), olovni oksid (Lanzano), različite vrste kože stoke sitna zuba (Lanzano, Pesaro, Marka), suho grožđe i smolu (Venecija), slane srdele u Apuliju, svilu (Recanati i Marka), vosak (Recanati i Pisa).

Na našoj obali Senj je (zajedno sa Žrnovnicom i Ledenicom kod Novog Vinodolskog) bez premca glavna luka odakle Dubrovčani uvoze velike količine drva različite vrste i kvalitete. Drvo se inače još ukrcava u Bakru i Bakarcu. U Bakru i Senju nabavljaju željezo. Istodobno u ta područja Hrvatskog primorja izvoze suho grožđe (Rijeka, Senj), vino i sol (Senj), a dolaze i do Raba sa svojim viškovima ječma.

Na srednjem dijelu našeg Jadrana Dubrovčani čvrsto drže prodaju soli velikih razmjera na Neretvi u Drijevimama. Istodobno odatle uvoze drvo i olovo. Drvom se opskrbljuju i u Albaniji. Kad se ukaže potreba, Dubrovčani uvoze sol i iz Šibenika. Korčula im nudi kože domaćih životinja sitna zuba, breskve, kamen. Dubrovčani pak tamo odvoze kupe, koje izvoze još u Kotor i Bar. U luci Sv. Srđ na Bojani i Lješju (Alexium) ukrcavaju žito, a u Valoni prodaju kape.

Dubrovačka jadranska i izvanjadranska trgovina nesmetano se dakle razvija.

Razvoj pomorske trgovine zahtijevao je u to doba otvaranje novih konzulata ili imenovanje novih konzula umjesto dotadašnjih koji su preminuli. God. 1510. dubrovački je konzul u Anconi. Iste godine otvara se konzulat u Minopoliju. Iduće godine u Panormu, Messini, Barulumu. God. 1512. novi je konzul u Tarentu. U Senju se otvara dubrovački konzulat g. 1513. kad se spo-

⁸¹ ACm 31, 180' — ACm 33, 12 — ND 90, 164 — DN 91, 35, 57 — DC 104, 61, 73, 126, 187.

⁸² CR 33, 11', 86' — 89' — DN 91, 197, 209' — 210 — DN 92, 2' — 3', 13—13' — DC 104, 249 — DC 105, 28'

⁸³ 14. XII 1514. Malo vijeće je odredilo da se u Senj pošalje brod »pro madeiris et pro tribus milliaribus ferrei et de faciendo illis poliza de ducatorum auri octoginta« ACm 32, 19.

⁸⁴ CR 33, 80.

minje i konzul u Pesaru. God. 1514. konzuli su u Rodu i Litiumu. Da bi se zaštitili interesi francuskih trgovaca u Dubrovniku, od 1511. postoji francuski konzul.⁸⁵

Sva dubrovačka brodogradilišta rade punom zaposlenošću.⁸⁶ God. 1511. gradi se na Korčuli jedna karavela od 60 kara nosivosti (kar, currus, kola = oko 1.900 kg), koja je koštala 260 dukata,⁸⁷ i jedna sagita od 30 kara na Lopudu.⁸⁸ Iduće godine na Koločepu, Lopudu, Korčuli, Gružu, Cavtatu, Stonu grade se gripovi, nave, karavele, sagite, navigilia različite tonaže. Veći brodovi nosivosti od 600 do 800 bačava (buttarum) — tj. od 3 i pol do 5 tona nosivosti — grade su u Gružu.⁸⁹ Taj se trend nastavlja i slijedećih godina. Dubrovčani osim na tim brodogradilištima ugovaraju gradnje brodova i u Ulcinju.⁹⁰ Vlada je poticala brodogradnju dajući zajmove budućim brodovlasnicima uz uvjet da brodove grade na dubrovačkim brodogradilištima i kupuju ih od Dubrovčana. Inače ih je uskraćivala.⁹¹

IV

Kopnena trgovina kroz razdoblje od 1510. do 1514. ne poznaje zastoja. U dokumentima se spominju trgovci iz različitih gradova i trgovišta iz unutrašnjosti s kojima Dubrovčani trguju ili Dubrovčani tamo idu: Skoplje, Sofija, Smederevo, Srebrenica, Olovo, Novi Pazar, Srebrenik, Rogatica, Goražda (de Gorazda), Fojnica (Choiniza, Coiniza), Foča (Choza), Cernica, Trebinje, Konjic (Chogniz), Popovo, Samobor u Bosni, Vidin (Bdin), Prača (Praza), Budim itd.⁹²

Posebno se ističe Skoplje u kojem se g. 1512. nalazi dubrovačka roba: koža, svila, turske čizme (cismis turcheschis), konji i sl.⁹³ U Sofiji nabavljaju Dubrovčani vosak, a u njoj prodaju venecijansko sukno (skrlat).⁹⁴ U Smederevu je Ivan Sorgo zadužen 40.000 aspri.⁹⁵ Iz Srebrenice i Olova, kao i općeni-

⁸⁵ CR 30, 193' — CR 32, 29, 53, 58, 75, 180' 206', 279 — CR 33, 90' — DN 91, 115' — DC 102, 64 — I. Mitić, Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika, 1973, 39—49.

⁸⁶ O brodovima i brodarstvu usp. J. Tadić, O pomorstvu Dubrovnika u XVI i XVII veku, zbornik *Dubrovačko pomorstvo*, Dubrovnik, 1952, 166—168. — J. Luetić, 1000 godina dubrovačkog brodarstva, Zagreb, 1969, 39—65.

⁸⁷ DN 89, 195.

⁸⁸ DN 103, 51'

⁸⁹ DN 90, 8 — CR 32, 175'. Bačva (botta) venecijanska iznosila je 610,55 kg. Usp. Zl. Herkov, Mjere Hrvatskog primorja, Rijeka, 1971, 95.

⁹⁰ DN 90, 61.

⁹¹ CR 32, 201'

⁹² Mobilia 23, 72 — Mobilia 25, 64 — DbN 68, 15, 54, 60, 60', 74, 81, 112', 165, 171' — DbN 69, 187', 213 — ACm 31, 100' — DC 104, 235' — O značenju notarske knjige Debita notariae usp. I. Voje, Knjige zadolžnic, posebna notarska serija dubrovniškoga arhiva, *Zgodovinski časopis*, XXII, 1968, 207 — 223.

⁹³ Mobilia 25, 9' — DC 103, 237 — Stj. Antoljak, Prilog proučavanju trgovačkih veza između Dubrovnika i Skoplja u 15. i 16. stoljeću, *Godišen zbornik na Filozofski fakultet na univerziteot vo Skopje* 10—11, 1959, str. 66.

⁹⁴ DN 89, 115' — Mobili 23, 53.

⁹⁵ Mobilia 25, 26'

to iz Turske uvoze olovo.⁹⁶ U Novi Pazar (Novi Bazar) kao i u čitavu Tursku izvoze firentinsko i drugo sukno.⁹⁷ Iz Turske, a to zapravo znači iz zaleđa, uvoze vosak.⁹⁸

V

Unutrašnjopolitički život grada u to doba teče ustaljenim ritmom.

Sjednice Malog vijeća (Consilium minus) redovito se održavaju. Na njima se biraju službenici koji su na plaći općine, a mandat im traje godinu dana.⁹⁹ Izdaju se odredbe o sigurnosti grada i pojedinaca. Prati se kretanje sumnjivih brodova oko otoka i luka. Pojedincima se putem »salvum conductum« jamči boravak u gradu da ih vjerovnici i druge osobe neće progoniti niti dati zatvoriti.¹⁰⁰ Malo vijeće provodi odluke Vijeća umoljenih da grad bude dovoljno opskrbljen živežnim namirnicama, i sl.¹⁰¹ Odobrava se dopust gradskim topnicima, vojnicima (drabantima) i drugim službenicima.¹⁰²

Vijeće umoljenih (Consilium rogatorum) predlaže sve važnije mjere o napretku grada, njegovoj zaštiti, međunarodnom položaju i sl. Predlaže Velikom vijeću pojedina imenovanja i postavljanja.¹⁰³ Brine se o oživljavanju i rastu obrtničke proizvodnje, osobito sukna, svile, sapuna, stakla itd.¹⁰⁴ God. 1514. rješava pitanje otvaranja tiskare u gradu, koja nije tada otvorena.¹⁰⁵ Pazi da je područje Republike uvijek dovoljno opskrbljeno živežnim namirnicama.¹⁰⁶ Rješava pitanje boravka stranaca.¹⁰⁷

Na redovitim sjednicama Velikog vijeća (Consilium maius) izglasavaju se različite odredbe i zakoni, biraju službenici, suci, rektori, knezovi ladanjskih područja, kapetani, blagajnici i svi ostali koji spadaju u njegovu kompetenciju.¹⁰⁸

Gotovo svi članovi Velikog vijeća od 20. kolovoza do 30. rujna u doba berbe redovito idu izvan grada u svoje vinograde. Kroz tih 40 dana zapravo

⁹⁶ CR 32, 149' — DC 102, 115' — ACm 30, 167'

⁹⁷ DC 102, 96' — DC 104, 84.

⁹⁸ CR 33, 90.

⁹⁹ ACm 31, 163, 236' — O organizaciji vlasti usp. K. Vojnović, O državnom ustrojstvu Republike Dubrovačke, Rad JAZU, 103, str. 24—48.

¹⁰⁰ ACm 30, 288 — ACm 31, 133'

¹⁰¹ ACm 30, 176 — ACm 31, 68, 70', 123.

¹⁰² ACm 30, 282.

¹⁰³ CR 30, 187'

¹⁰⁴ CR 30, 237 — CR 32, 66', 73 — CR 33, 3 — Roller, n. dj. 133—139,

¹⁰⁵ CR 33, 29' — B. Stulli, Dubrovnik, Enciklopedija Jugoslavije, 3, 1958, str. 143. Osnovana je tek 1783. Usp. Ž. Muljačić, O prvoj dubrovačkoj tiskari, *Analiz JAZU IV—V*, 1956, 583—612.

¹⁰⁶ CR 32, 6, 9 itd. — O prehrani i čuvanju žitarica, usp. R. Jeremić — J. Tadić, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika I, Beograd, 1938, 27—47.

¹⁰⁷ Upravo od 1512. do 1513. boravi negdje u okolici Dubrovnika Petar Soderino, izbjeglica iz Firence. CR 32, 156, 223. — J. Tadić, Promet putnika u starom Dubrovniku, Dubrovnik 1939, 208—212.

¹⁰⁸ ACM 18, 125—167', 186'

zamire svaki zakonodavni, unutrašnji i vanjskopolitički život. Službenici koji moraju ostati u gradu zbog kakvog-takvog funkcioniranja vlasti, uprave i financija imaju točno određeno što smiju raditi, dokle seže njihova vlast, kakve odredbe, uredbe i mjere smiju izglasavati Malo vijeće i Vijeće umoljenih.¹⁰⁹

Škole normalno rade. Ilija Crijević, poeta laureatus, redovito se bira za rektora škole.¹¹⁰ Usporedo s njim od 1513. do 1515. predaje i Britanac Johannes Britanicus.¹¹¹ Vlada je nastojala privoljeti da u Dubrovnik dođu kao nastavnici Rafael Regis i Jerolim de Urbino.¹¹²

Liječnici kirurzi Ivan Antun de Padua, Ludovik Florentinus i Antun Hispanicus; te liječnik fizik: Andrija de Mutina biraju se i potvrđuju u svojoj službi.¹¹³

Slikari ukrašuju oltare i salone.¹¹⁴ Kipari, klesari i zidari zabavljeni su ukrašavanjem i gradnjom kuća i palača.¹¹⁵

VI

Gospodarski uspon i unutrašnju stabilnost Dubrovnik duguje velikim dijelom i svojoj dobro vođenoj vanjskoj politici. Prema svim svojim susjedima i onima o kojima je ovisan Dubrovnik provodi politiku prijateljstva i neutralnosti.

U zaleđu Dubrovnik se naslonio na golemo Tursko carstvo kojemu od god. 1481. plaća godišnji harač 12.500 dukata. Zauzvrat dobiva privilegije po kojima njegovi trgovci slobodno trguju i vode posredničku razmjenu između

¹⁰⁹ ACM 18, 189' — ACM 19, 24'. Tekst te zanimljive odredbe glasi: 28. VII 1514. Prima pars de ordinado quod a die vigesimo augusti proxime futuri per totum mensem septembris inde proximum secuturum maius consilium intelligatur esse ad plenum numerum quando in eo erunt consiliarii centum in illis scilicet negociis in quibus secundum ordines requiritur consiliarii centum quinquaginta. In illis autem negociis in quibus secundum ordines requiritur consiliarii centum sit dictum maius consilium ad plenum numerum quando in eo erunt consiliarii octuaginta. Consilium vero rogatorum intelligatur pro dicto tempore esse ad plenum numerum quando in eo sunt consiliarii triginta unus. Et quod unus solus provisor possit satisfacere debiti officii in dictis consiliis diminutis. Cum hoc quod in dictis consiliis diminutis non possint creari ordines perpetui, neque ambassate, neque in eis fieri gratie de criminali, nec possint fieri electiones thesaurariorum sancte Marie et officialium durantium ad vitam, neque consiliariorum consilii rogatorum nisi in dictis consiliis fuerit registratus numerus secundum ordines.

¹¹⁰ O njemu usp. CR 33, 40, 90, 91 — CR 32, 7', 55, 159, 162, 218, 277. Od novije literature usp. S. Škunca, Aelius Lampridius Cervinus, poeta laureatus (saec. XV), Rim 1971.

¹¹¹ ACM 31, 218 — CR 33, 177. — V. Kostić, Kulturne veze između jugoslavenskih zemalja i Engleske do 1700. godine, Beograd 1972, 20.

¹¹² CR 32, 162, 188', 236'

¹¹³ CR 31, 297 — CR 32, 98, 120', 159, 204', 215', 128' — CR 33, 30, 112 — DC 102, 69 — Jeremić-Tadić, n dj. II. 47—48 — VI. Bazala, Pregled povijesti zdravstvene kulture Dubrovačke Republike, Zagreb 1972, 68.

¹¹⁴ K. Prijatelj, Dubrovačko slikarstvo XV—XVI stoljeća, Zagreb 1968.

¹¹⁵ C. Fisković, Naši graditelji i kipari XV i XVI stoljeća u Dubrovniku, Zagreb 1947.

Istoka i Zapada. S rastom političke i teritorijalne moći Turskog carstva rasla je i dubrovačka trgovina.

Dubrovnici nastoje sa svojim najbližim, neposrednim turskim službenicima, sandžacima živjeti u miru. Osim uobičajenih darova i poklona svake godine o Božiću i Novoj godini Dubrovčani u ovom razdoblju od 1510. do 1514. šalju turskim dostojanstvenicima iz zaleđa ribu (želatinu, gelatinu),¹¹⁶ voće i druge prehrambene artikle (sandžaku Vrhbosne i zapovjednicima turske vojske u svom zaleđu s kojim graniče).¹¹⁷ Svake godine biraju se poslanici koji nose harač (oratores ituri cum tributo ad Portam).¹¹⁸ Zajedno s haračem i darovima putuju i obavijesti o prilikama na Zapadu. Često se izvanredno obavještava Porta o kojoj značajnijoj novosti i upućuje poseban konjanik.¹¹⁹

Unatoč proklamiranom prijateljstvu i uzajamnom poštovanju Dubrovčani budno paze i prate što se događa u Turskom carstvu, naročito u njihovu zaleđu. Zato šalju posebne izviđače i obavještajce u Carigrad i druga mjesta da doznaju novosti i upoznaju razvoj prilika u Turskoj.¹²⁰ Nadziru sve pokrete turskih ratnih brodova ne samo uz svoju obalu nego i po čitavom Jadranu.¹²¹

Drugi oslonac bili su Španjolska i papa. Španjolci su g. 1504. zavladao Napuljskim kraljevstvom i postali prekomorski susjed Dubrovniku. Španjolci su Dubrovčanima potvrdili stare privilegije aragonskih kraljeva i dodali nova dopuštenja. Potkralju u Napulju šalju svake godine na dar sokolove (astures), i redovito ih obavještavaju, kao i papu, o svim događajima i novostima u Turskoj.¹²² Događalo se da su istog dana poslani glasnici u Tursku i Napulj s različitim obavijestima o prilikama.¹²³

Treći oslonac bio je hrvatsko-ugarski kralj koji je g. 1358. preuzeo zaštitu nad Dubrovnikom. Osim uobičajenih službenih i podaničkih veza, Dubrovčani i ugarskog kralja redovito obavještavaju o prilikama ne samo u Turskoj nego i u Italiji, osobito u doba kad su se vodile borbe za Napuljsko kraljevstvo između Španjolaca i Francuza.¹²⁴ Sva pošta diplomatska, trgovačka i privatna za Budim, kao i osobe išla je preko Senja. Iz Ugarske se novače vojnici (drabant) i puškari (schiopetores).¹²⁵ Većina drabanata je zapravo iz Hrvatske jer se Dubrovčani s njima mogu sporazumijevati na zajedničkom jeziku. Tako je

¹¹⁶ Želatina, »geladie« jest riblja delikatesa, luksuzno jelo koje se dobivalo posebnim konzerviranjem ribe. Usp. J. Basiolli, Neki načini prerade ribe na istočnim obalama Jadrana u prošlosti, *Pomorski zbornik* 13, 1975, 368—369.

¹¹⁷ CR 30, 238 — CR 32, 71 — ACm 31, 22 — CR 33, 109.

¹¹⁸ CR 32, 83' — CR 31, 278.

¹¹⁹ »de scribendo ad Portam de novis« — »avisum de novis ad Portam« — »mittendo caballarium et dandi avisum de novis ad Portam« CR 30, 226 — CR 32, 8', 234.

¹²⁰ CR 32, 129'.

¹²¹ ACM 3, 208 — CR 31, 258

¹²² »personam unam mittendam ad illustrissimum dominum viceregem Neapolis pro referendis novis«, »de dando avisum catholico regi Hispanie de novis Orientalibus« CR 32, 24, 234. — Tadić, Španija i Dubrovnik, 10—22.

¹²³ CR 32, 234.

¹²⁴ CR 32, 25.

¹²⁵ Posebno je nagrađen Ivan de Gozze koji je g. 1514. doveo drabante (barabante) iz Ugarske. CR 33, 92, 92'. O barabantima usp. T. Macan, Dubrovački barabanti u XVI stoljeću, *Analí JAZU VIII—IX*, 1962, 301—323.

g. 1514. došao puškar Petar iz Zagreba, koji se obvezao da će služiti Republici ne samo kao puškar nego kao i povjerenik u zemljama čiji je jezik govorio.¹²⁶ Dubrovčani su zbog tih i sličnih veza s Hrvatskom intervenirali g. 1512, na molbu Turaka, za zarobljene turske vojnike kod hrvatskog bana ili zapovjednika Klisa.¹²⁷ Kad su Turci opljačkali Knin g. 1511, Dubrovčani šalju pomoć od 50 dukata da se pomogne stradalim Kninjanima (homines Tinini).¹²⁸

Četvrti faktor dubrovačke sigurnosti bila je Venecija. Premda sa Serenissimom Dubrovnik ne održava prisne veze, ipak nastoji s njom snošljivo živjeti. Od vremena do vremena obavještavaju dužda o prilikama u Turskoj.¹²⁹ Dubrovčani kupuju u Veneciji sukno i drugu robu, pomažu mletačkim brodovima kad se nađu u neprilici zbog nevremena ili pomanjkanja brodske opreme.¹³⁰ Unatoč tim mjerama opreza i taktičnosti, Dubrovčani su neki put izloženi napadima mletačkih naoružanih brodova u vodama Levanta.¹³¹

VII

U takvim veoma povoljnim gospodarsko-društvenim i vanjskopolitičkim prilikama, Dubrovnik je suočen s ustankom na Hvaru od 23. svibnja 1510. do 16. listopada 1514.

U dubrovačkim spisima, aktima i službenim dokumentima nema posrednih ni neposrednih vijesti, zapisa, spomena o događajima na Hvaru. Ipak da bi se dobila određena slika, a po mogućnosti izvukli i neki zaključci, iznijet ćemo kronološkim redom što je ostalo zapisano o Hvaru i Hvaranima u to doba.¹³²

U g. 1510. do mjeseca svibnja dubrovačka vlada rješava 3. siječnja pitanje miraza Nike, kćeri pok. Jurja Allegretija iz Hvara. Istog dana Vijeće umoljenih ovlašćuje kneza i njegovo Malo vijeće da upozna Hvar o štetama koje su učinili oružani brodovi iz Hvara i Poljica dubrovačkim brodovima u vodama Neretve.¹³³ U istom mjesecu Antun Tomaša Parničića iz Hvara (Antonius

¹²⁶ 28. IV 1514. Petrus de Zagabria conductus fuit ad salarium comunis nostri pro soldato schiopeterio in Stagno cum prouisione de ypperperoum sex in mense incipiendo a die primo may proxime futuri in antea. Cum pacto quod sit obligatus semper quando placuerit dominio nostro ire in Hungariam, Alamaniam, Italiam et ad alias partes quarum dixit scire linguas et fideliter semper servire. ACm 31, 255'

¹²⁷ Slučaj iz g. 1512. kad su Dubrovčani posredovali kod kapetana Klisa da oslobodi Turke koji su zarobljeni u Čitluku. CR 32, 174', 188'.

¹²⁸ CR 32, 8' — Podaci, iako nepotpuni, o odnosima Dubrovnika i Hrvatske, odnosno Ugarske usp. G. Gelcich—L. Thalloczy, *Diplomatarij relationum reipublicae ragusinae cum regno Hungariae*, 1887, str. 835 i dalje.

¹²⁹ CR 32, 49. — Gelcich-Thalloczy, 837.

¹³⁰ CR 30, 197 — ACm 31, 29'.

¹³¹ Slučaj napada na dubrovačke brodove kod Kandije g. 1510. CR, 30, 217' — DN 89, 121'. O dubrovačko-mletačkim odnosima u XVI stoljeću još uvijek je jedina rasprava Š. Ljubić, *Ob odnošajih među Republikom Mletačkom i Dubrovačkom od početka XVI stoljeća do njihove propasti*, *Rad JAZU* 53, 54.

¹³² O pučkom ustanku na Hvaru usp. literaturu kod N. Petrić, *Bibliografija o pučkom ustanku Matije Ivanića (1510—1514)*. *Hvarski zbornik* 2, 87—94, i isti, *Radovi o pučkom ustanku (nadopunjen prethodni rad u prilogu ovom zborniku)*.

¹³³ ACm 30, 110' — CR 30, 174 — DC 102, 20'

Thomasij Parnicich de Lesina, Antonius Thoma de Lesina), vlasnik (patronus) karavele nosivosti 1.500 mletačkih stara (oko 6 tona, točnije 58.671 kg) ugovara u Dubrovniku s trgovcem i kapetanom Lazarom Jurjevim iz Bara (Lazarus Georgii de Antibaro mercator i nolizator) dovoz 800 stara žita iz Albanije ili Patrasa na račun dvojice Venecijanaca, a za potrebe stanovnika Dubrovnika i Dalmacije.¹³⁴ U veljači Hvaranin Antun Skrivanić, trgovac s boravkom u Dubrovniku (Antonius Scriuanich de Lesina, mercator, habitator Ragusii) i Dragišić Ljubišić iz Zarnice sporazumno prekidaju trgovačko poduzeće (societas) sklopljeno među njima god. 1507. Isti Antun Skrivanić 17. svibnja 1510. tuži mesara Pjerka Petkovića zbog duga od 10 dukata koji se vuče od prošle godine.¹³⁵

Ovdje nastupa prekid u vijestima o odnosima između Hvarana i Dubrovnika. Od kraja svibnja 1510. do kraja godine nema u notarskim knjigama ništa zabilježeno što bi se odnosilo na Hvar, niti Hvarane trgovce koji se nalaze u Dubrovniku. Očito je da je morao postojati neki razlog. Možemo pretpostaviti ustanak na Hvaru.

Tek iduće godine 12. siječnja 1511. već poznati Antun Skrivanić (de Lesina, mercator et habitator Ragusii) primio je u ime zaloga za 8 i pol dukata dva srebrna poslužavnika.¹³⁶ To je ujedno i jedina vijest u toj godini.

U godini 1512. Hvaranin Jerolim Vitalis (Hieronimus Vitalis de Lesina) preko suda traži da mu jedan mještalin iz Loznice kod Dubrovnika vrati mrežu i brod (tractam meam et barcham) s kojim je po ugovoru ribario, jer mu ortak nije dao ugovoreni dio. Istodobno traži da mu ortak vrati drugu jednu lađicu opremljenu svim priborom.¹³⁷

Jedna dubrovačka marsilijana s teretom soli plovila je u Marku. Zbog nevremana bila se sklonila u hvarsku luku. Tu ju je 14. V zaplijenio knez Hvara pod optužbom da se bavila krijumčarenjem.¹³⁸

¹³⁴ DN 88, 116 — DC 102, 20'.

¹³⁵ DN 88, 121 — Mobilia 23, 57 (verso).

¹³⁶ »duas tacias argenteas pro pignore et signo ducatorum octo cum dimidio« DC 102, 181.

¹³⁷ Die XXVII aprilis 1512. Ser Hieronymus Vitalis de Lesina fecit petere Bulino de Losiza. Actor petit dicens: »Tu habuisti unam tractam meam et barcham cum quibus piscari debeas et mihi dare portionem meam. Et cum bono, vero et iusto computo administrationis et etiam debes mihi reddere unam aliam barchettam meam cum suis ferramentis. Quare pero sententari te et bona tua omnia ad dandum et solvendum mihi ducatos decem pro nunc pro parte portionis mee cum bono, vero et iusto computo administrationis reservano in jura de resto et de barchis et aliis juribus«. Mobilia 25, 49' (verso).

¹³⁸ 14. V 1512. Matheus Vuchxe Calimanich patronus et particeps in marsiliana retenta Lesine superioribus diebus cum onere salis cum qua ibat versus Marchiam, in qua est particeps Radus Georgii dictus Bosna per caratos octo, qui cum aliis caratis quattuor dicti Mathei venditi fuerunt ad incantum sub pretextu contrabandi salis predicti per ducatorum quiuaginta per comitem Lesine ubi dicta marsiliana devenerat per fortunam maris. Ad interrogationem dicti Radi Georgii ibi presentis dixit et confessus fuit dictus Matheus habuisse et recepisse a dicto Rado ducatos auri quadragintaquinque pro computo redemptionis dicte marsiliane quam dictus Matheus dixit velle redimere. De quibus ducatis quadraginta quinque dictus Matheus super se et bona sua promississe reddere bonum computum et rectam rationem dicto Rado. DN 90, 40.

Dubrovčanin Pasko Ribarić sa Šipana, vlasnik karavele nosivosti 40 kara, živi na Hvaru (caravellam Pasqualis Ribarich patroni dicte caravelle de Zupana, districtus Ragusii, habitantis vero in Lesina) ugovara u Dubrovniku 23. svibnja 1512. plovidbu svojim brodom na Krf gdje će ukrcati pun teret valoneje. Prevest će je u Zadar, odatle u Veneciju ili Marku (ad partes Hiadre versus Dalmatiam et inde Venetias vel ad partes Marchie). Za vozarinu Ribarić će dobiti 36 dukata za svaki milijar valoneje mletačke mjere.¹³⁹

Drugi Dubrovčanin Marin Pavla Markulinovića s Lopuda, koji živi na Hvaru (habitantem in Lesina) vlasnik je nave ili karavele (caravella seu navis) nosivosti 2.500 dubrovačkih stara (oko 17 tona). Budući da se sada ne nalazi na Hvaru (nunc absentem), njegovi povjerenici Marin Luke Markulinovića, Franjo Boška Zanetovića s Lopuda i kapetan Mihajlo Bošković sa Šipana ugovaraju 27. kolovoza 1512. da će na račun 17 dubrovačkih trgovaca otploviti navom Marina Markulinovića, zajedno s 21 mornarom i jednim topnikom, ukrcati pun teret žitarica na Siciliji ili drugdje ako ih tamo nema. S teretom će se vratiti u Dubrovnik gdje će trgovci odlučiti da li će se žito tu iskrcati ili odvesti u Veneciju ili Istru. Ako se žito iskrcu u Dubrovniku, vlasnik broda dobit će za vozarinu 5 groša po dubrovačkom staru žita, ako je žito ukrcano na Siciliji. Ako je nabavljeno i dovezeno izvan Sicilije, tad će primiti 6 groša vozarine po staru. Ako se žito vozi dalje u Veneciju ili Istru, tad će brodovlasnik dobiti 14 dukata po centenaru stara mletačke mjere, odnosno 16 dukata, ako je nabavljeno i dovezeno izvan Sicilije. Vrijednost čitavog tereta žita iznosila je 1.100 dukata.¹⁴⁰

Dubrovčanin s Lopuda Živulin Vukšić, vlasnik gripa, koji živi na Hvaru (Ziuolinus Vuchssich de Insula de Medio, habitator Lesine) prevezao je Damjana Radonjića iz Ortone u Hvar, i iz Hvara u Dubrovnik. Za tu uslugu Damjan mu je 26. IX 1512. platio 10 dukata.¹⁴¹

U godini 1513. dva se podatka odnose na Hvar. 30. svibnja te godine dubrovačka vlada, zapravo službenici koji paze da se ne krijumčari vino, vraćaju vino Hvaraninu Stjepanu Rodi (Stephano Rodi de Lesina) koje mu je bilo sekvestrirano u dubrovačkoj luci.¹⁴²

Dubrovčanin Nikola Ivanović sa Šipana, koji sad živi na Hvaru (Nicola Ivanovich de Zupana de Capite inferiori dicte insule... ad presens habitator Lesine) drži na Šipanu nešto zemlje s kućom (cum casali), vlasništvo lokrumskog samostana. Za obrađivanje i uživanje te zemlje plaća samostanu godišnji novčani zakup (affictum) jedan perper. Nikola prepušta 9. IV tu zemlju zajedno s kućom Luki de Bona koji mu je usput platio poboljšice (melioramenta) u vrijednosti 9 dukata.¹⁴³

Nešto više podataka ima iz godine 1514.

¹³⁹ »pro quibus naulis.. promisit dicto patrono dare et solvere ad ducatorum triginta sex de auro in auro largos pro singulo milliari more veneto et secundum cursum valonie« DC 103, 202.

¹⁴⁰ DC 3, 229' — 230.

¹⁴¹ DN 90, 98'.

¹⁴² 30. V 1513. Captum fuit quod officiales supra contrabandis vini teneantur et debeant restituere Stephano Rodi di Lesina extractum barilis vini ei accepti in barcha sua in portu et venditi attento quod portavit dictum vinum pro missa. ACm 31, 162.

¹⁴³ DN 91, 12'.

21. siječnja raspravlja se u Vijeću umoljenih o molbi Sinanpaše sandžaka Vrhbosne koji moli da se dâ brod njegovu liječniku Mateju koji putuje u Veneciju. Budući da liječnik nije donio neko posebno pismo Sinanpaše, nego općenitu preporuku da mu se izađe u susret, zaključeno je da se liječnik preveze samo do Hvara.¹⁴⁴

3. travnja već poznati Pasko Ribarić (de Lesna) drži svoju karavelu nakrcanu, privezanu i usidrenu u gradskoj luci. To uzrokuje neprilike drugim brodovlasnicima koji ne mogu iskrcati svoju robu.¹⁴⁵

Marin de Polo iz Dubrovnika, a živi na Hvaru (Marinus de Polo de Marinus de Ragusi, habitante Lesina) patron je nave. Osigurava 14. IV na 500 dukata prijevoz sapuna u Carigrad ili Peru na račun Florijana Andrijinog iz Dubrovnika.¹⁴⁶

Luka Alegretti sa Hvara (Lucas Alegretti de Lesina) imao je dio u gripu Ivana Matejevog s Lopuda. Grip je stradao kod Lastova u siječnju 1514. godine, kad je prevezio teret iz Apulije u Dalmaciju. Luka je primio 4. svibnja 1514. na ime spašene robe 15 dukata, a prije brodoloma dobio je 44 dukata.¹⁴⁷

Malo vijeće piše 30. kolovoza knezu Mljeta na traženje tutora sinova pok. Mihovila sa Hvara, sada stanovnika Mljeta (Michovili de Lesina habitatoris Melite) da izvrši presudu protiv Markoline, kćeri pok. drvodjelca Mateja Gopakovića, njezina muža i svećenika Basiljevića s Mljeta.¹⁴⁸

Vrijednost sačuvanih i ovdje iznijetih podataka je različita. Neki su upravo beznačajni da bi se mogli iskoristiti za veće i dublje zaključke. Ipak oni nam omogućuju da stvorimo stanovite spoznaje.

Intenzitet trgovačkih i drugih veza između Dubrovčana i Hvarana potpuno se prekida u razdoblju dok se na Hvaru vode ustaničke borbe i ratne akcije. Npr. od svibnja 1510. do kraja te godine nema nikakvih vijesti, a isto tako g. 1514. od kolovoza dalje. U to su doba najžešće borbe na Hvaru.

Unatoč borbama u kolovozu i rujnu 1512. postojale su, kako izgleda, veze između Hvara i Dubrovnika.

Neki Hvarani koje je ustanak zatekao u Dubrovniku ostaju i dalje u tom mjestu. Nastavljaju ploviti, raditi sa svojim brodovima ili brodovima u kojima imaju udio, prevoziti robu i sl. (Antun Skrivanić, trgovac sa Hvara; Luka Alegretti). Neki Hvarani bili su na području Dubrovačke Republike, npr. na Mljetu. Tu su ostali zajedno sa svojim potomcima (Mihovil sa Hvara, koji je živio na Mljetu).

Dubrovčani izbjegavaju Hvar kad je to moguće. Svrćaju jedino u njegove luke ako im je to usputna luka za nevremena (slučaj dubrovačke marsilijane s teretom soli na povratku iz Marke); ili ako treba tamo nekog više-manje službeno prevesti (liječnika Sinanpaše iz Vrhbosne).

Neki Dubrovčani koji su se preselili na Hvaru ostali su tamo kroz čitavo vrijeme ustanka (npr. Nikola Ivanović sa Šipana).

¹⁴⁴ CR 33, 13'.

¹⁴⁵ DC 105, 12.

¹⁴⁶ DN 91, 139.

¹⁴⁷ DN 91, 147'.

¹⁴⁸ ACm 31, 290.

Neki su se dubrovački brodovlasnici prije ustanka bili preselili na Hvar, ali su u doba ustanka sa svojim brodovima bili u Dubrovniku, tu sklapali ugovore o prijevozima robe i sl. (Pasko Ribarić, patron karavele; Marin de Polo, patron nave).

Neki Dubrovčani koji su se preselili na Hvar održavaju trgovačke veze sa Hvarom i Dubrovnikom i Italijom, ali tako da težište poslova prebacuju u Dubrovnik (npr. Živulin Vukšić).

Drugi pak Dubrovčani brodovlasnici, premda su se nastanili na Hvaru, napuštaju otok u doba borbi, npr. u kolovozu i rujnu 1512. i ugovore o prijevozu robe prepuštaju svojim povjerenicima (npr. Marin Markulinović, patron nave).

Unatoč ustanku neki Hvarani dovoze vino u Dubrovnik, održavaju trgovačke veze (npr. Stjepan Rodi).

VIII

Otok Lastovo najudaljeniji je posjed Dubrovačke Republike. Važan je u strateškom pogledu jer osigurava morski promet sa sjevernom, južnom i srednjom Italijom, a posredno i s hrvatskom obalom. Premda nije u neposrednom susjedstvu Hvara, ipak zbog osjetljivosti njegova položaja i blizine Visa, čiji su stanovnici također sudjelovali u hvarskom ustanku pučana, dubrovačka je vlada Lastovu posvetila posebnu pažnju (kao što je to radila u svim kriznim slučajevima).

Na Lastovu se ne osjeća blizina hvarskog ustanka. U lastovskim, koločepskim i mljetskim vodama ribari se i vade koralji bez prestanka od 1510. do 1514.¹⁴⁹ Svega jedanput vlada je zabranila ribolov oko Lastova, i to 7. lipnja 1511. zahtijevajući za nj kneževo dopuštenje.¹⁵⁰ Ta se odluka ne može dovesti u vezu s Hvarom jer je tada na njemu vladao mir.

Na Lastovu život teče mirno. Trguje se, radi, prave se oporuke, biraju mjesne straže. Svake godine na narodnom zboru birala su se dva otočanina koji su bili dužni motriti s vrhova brda na Lastovu na sve vrste oružanih brodova. Ako bi se koji od njih približavao otoku ili ukotvio u jednoj uvali, drazi ili luci, morali su smjesta obavijestiti kneza na Lastovu. Jedan bi otrčao do kneza, a drugi bi ostajao pratiti što će se dalje dogoditi. Ti stražari (guardiani), mjesne straže bili su plaćeni od svojih otočana. Svaka kuća na Lastovu bila je dužna godišnje dati stražarima star (oko 64,5 do 71,5 kg) ječma (orzo) i sič (sichio), vedro vina. Polovicu od toga plaćaju samo župnik i kapelani, 3 suca, kamerlengo i kapetan straže. Ako stražari pomnivo ne stražare, kaznit će se sa 25 perpera globe i bit će im oprljena, spaljena brada (barba bruxata), osim u nekim opravdanim slučajevima.¹⁵¹

¹⁴⁹ DN 88, 111, 129 — DN 89, 8', 16', 34', 89, 148, 153, 156, 158, 171', 190 — DN 90, 165, 205 — DN 91, 60, 96' — DC 102, 36', 40, 44 — DC 103, 56, 57, 58, 181, 184, 187 — DC 104, 3, 71, 85', DC 105, 142. — O koraljima usp. J. Basioli, Koraljari na našim obalama, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 15, 1968, str. 141—170.

¹⁵⁰ Diversa Laguste 7, 42.

¹⁵¹ 24. IV 1510. Siano electi doi homeni per tuto lo sboro de Lagosta per nome Luzian Radovanovich et Matia Marinovich che debiano achordar li guardiani ala

Lastovci šalju u Dubrovnik sokolove (falcons de nido) koje vlada daruje španjolskom potkralju u Napulju.¹⁵² Upada u oči da svaki novi knez koji u ovo doba nastupi svoj dvogodišnji mandat podvlači i naglašava Lastovcima u svom uvodnom nastupu dobroćinstva koja Republika njima čini. Kao da ih na taj način želi moralno i emotivno vezati uz Republiku.¹⁵³ U godinama 1513. i 1514. vlada izuzetno šalje žito da se pomogne otočanima.¹⁵⁴

Ipak tri su događaja na Lastovu uznemirila dubrovačku vladu. God. 1510. bili su se u jednoj luci na Lastovu zaustavili turski ratni brodovi (fuste) na putu u Italiju. Vlada je 29. travnja pokrenula istragu, jer je Lastovci nisu odmah o tome obavijestili. Komisija je ispitala događaj i nije našla ništa sumnjivo. Dopustila je ulov ribe i koralja u vodama Lastova.¹⁵⁵

God. 1513. opet su se neki turski ratni brodovi usidrili u luci Sv. Petar (danas Ubli), a vlada nije o tome bila na vrijeme obaviještena. Opet je 3. travnja pokrenuta istraga i oštra opomena Lastovcima da ubuduće budu pažljiviji.¹⁵⁶

Oko Lastova brodila je mletačka flota. Malo vijeće 1. listopada 1513. šalje grip koji će obavijestiti dubrovačke trgovce i vlasnike brodova u Recanatiju da se oko Lastova i njegovih otoka kreće mletačka flota. Istodobno je zabranjeno jednom brodovlasniku, koji je s teretom bio kod Lopuda na putu u Marku, da produži put. Naređeno mu je da ili iskrca teret ili se odmah vrati na-

montagna li quali ano trovato che achordazo Lovrinaz Ulagevich et Lovrinaz Bonaievich cheche diti siano tenuti a far bona guardia deli legni armati, tanto galee quanto fuste, gripi, barze, nàvili et in qual instante notizia a miser lo conte con la sua corte, zoie uno di loro et altro che resta a la dita guardia. E che sopra nominati guardiani abiano pro suo salario di ogni chasa di Lagosta d'orzo starichio uno et del vin sichio uno, chauando parochiani, zodexi 3, camerlengo et chapitanio deli guardiani Jachobiza Michulino, Bogdan Vichar, Jacobiza Zaro che paga la mita. Tuto altri che pagano secondo avemo fato di sopra. Et li diti non fazendo bona guardia che pagano perperos 25 de che la barba lor sia bruxata. Diversa Laguste 7, 34, 61.

¹⁵² ACm 30, 144', 146'.

¹⁵³ 29. marzo 1513. Venuta del conte. Al laude del Omnipotente Idio et dela vergine Maria et al laude de miser sancto Biaxio et sanctorum Cosme et Damiani vense a Lagosta in suo contado ser Gasparo Batista di Lucha a governar et mantegnir questa insula soto lo governo dela magnifica signoria de Raguxi in longissimo et pazificho stato de ben et meglio. Che lui in suo ofizio di lo suo complimento possa viver in laude del Omnipotente Idio et a lo suo complimento con ogni diligenza. Et possa presentar d'ito contado in man dela magnifica signoria Raguxi per ben in meglio in longissimo tempo (in secula seculorum Amen). Diversa Laguste 7, 70'.

¹⁵⁴ CR 32, 134 — CR 33, 47'

¹⁵⁵ ACm 30, 243 — CR 32, 8' i dalje.

¹⁵⁶ 3. IV 1513. Rector di Raguxi con el suo consiglio Antonio Vichovich di Lagustino nostro. Abbiamo rezepto nostro de isteso non significando dela fusta turcha che se trovano li in porto di Sancto Pietro et del gripo che a preso et bruxato. Et del parlar che avisi usato con diti Turchi et chomo zerchavano li homeni del dito gripo fugiti non ochore per a deto altra risposta salvo chomendar la diligenza et solchezza nostra. Et perche in dita letera sotineti che dita fusta era uxita quela matina et andata in pelago. Per lo qual choza farete et le guardie siano vigilate sero mane quella e altra con la solita diligenza vostra ne avisarete. Diversa de Lagusta 7, 69.

trag. Dopuštenje za plovidbu dano mu je 9 dana kasnije.^{156a} Ova vijest o mletačkoj floti bila bi zanimljiva da se u to doba vodila pomorska bitka između mletačke i ustaničke hvarske flote. Budući da je te godine na Hvaru bilo relativno mirno, događaj ne možemo povezati s ustankom.¹⁵⁷

IX

Pelješac je najistureniji kopneni posjed Dubrovačke Republike. Zajedno sa stonskom solanom, jedno je od najvažnijih ne samo strateških nego i gospodarskih njezinih uporišta. Za razliku od Lastova Ston je veoma blizu Hvara. Mogući su lakše i neposrednije utjecaji s tog otoka.

Za Dubrovčane koji raspoložu jakom mornaricom, pomorski nadzor pelješke obale, pomorska obrana Pelješca nije teška.^{157a} To nije problem. Dubrovčani se više boje upada i napada s kopnene strane. Zbog toga pažljivo prate pokrete turske vojske i promjene u upravi kopnenih graničnih krajeva. Unatoč takvom stanju na Pelješcu i Stonu kroz čitavo vrijeme hvarskog ustanka nema posebnih mjera opreznosti ili uzbune. Vojnici, obrtnici, topnici, liječnici iz stonske utvrde redovito dobivaju dopuste.¹⁵⁸ U Stonu je takva nebudnost da je vladina komisija god. 1511. konstatirala da se grad uopće ne čuva, da nema straže na zidinama, da se gradska vrata neredovito zatvaraju i sl. Određena su dvojica plemića da stvar ispituju i uspostave red.¹⁵⁹ Vlada je ipak znala u pojedinim trenucima, koje je smatrala opasnim, slati pojačanja u Ston.¹⁶⁰

Unatoč vojnim posadama ne samo u Stonu nego i u Janjini, ipak se god. 1512. vlada uznemirila. Naime u listopadu te godine sastale su se u Stonu tri bratovštine bez znanja kneza i njegovih službenika. Tom su zgodom pojedini gastaldi i službenici bratovštine izrekli pogrdne riječi protiv nekih građana iz Stona.¹⁶¹ Budući da ništa nije konkretno zapisano, ne znamo što se govorilo, je li to bio čisto unutrašnji osobni sukob ili su bili postavljeni zahtjevi slični kao na Hvaru.

^{156a} 1. X 1513. Captum fuit quod dohanerii dohane maioris debeant facere expensari grippum quem mittant mercatoribus nostris Rechanatam. Ad avisandum nostros tam mercatores quam patronos navium pro tarembus Venetis que se vertatur in his aquis et circum Lagustam et scopulos Laguste. Quam expensam ipsi dohanerii debeant exigere super mercantiis que conducetur Ragusium cum dictis navibus.

Captum fuit de faciendo precipi Tomcho Sivogne patrono navis existenti ad Insulam de Medio cum onere per Marchiam facto hic Ragusii quod debeat exonerare ad dictam insulam aut cum dicto onere redire in portum Ragusii sub pena duca-torum centum et standi sex mensibus in carcere. ACm 31, 198', 290.

¹⁵⁷ O pomorskim operacijama u pučkom ustanku usp. L. Dančević, Pomorske operacije u pučkom ustanku na Hvaru i Visu, *Hvarski zbornik* 2, 1974, 41—102.

^{157a} CR 31, 209 — CR 32, 141'.

¹⁵⁸ ACm 30, 153, 156, 253, 257' — ACm 32, 7 itd.

¹⁵⁹ ACm 30, 269.

¹⁶⁰ CR 30, 197' — CR 32, 279' i dalje

¹⁶¹ »pro villaniis prolati... contra aliquos cives stagnensium« CR 32, 177, 184.

X

Izvan je sumnje da je dubrovačka vlada morala znati što se događa na Hvaru: od vlastitih trgovaca, mletačke vlade, svojih obavještajaca. Ipak ona zahtijeva duboku službenu i privatnu šutnju. Dana 29. svibnja 1511. Vijeće umoljenih zabranjuje svaki javni govor i razgovor o novostima i čitanju pisma. Tko se ogriješi i bude što prigovarao, kritizirao bit će kažnjen.¹⁶²

Unatoč tim i sličnim odredbama, zapisana su dva-tri otvorena protesta protiv vlade. Na 20. listopada 1513. dominikanac Kristofor pričvrstio je na vratima crkve Sv. Luke neki buntovan i opasan napis (*seditiose et periculose*). Vijeće umoljenih smatra da je to težak prekršaj uvrede vlasti (*crimen lese maiestatis*). Redovnik se kažnjava izgonom iz Republike kroz 40 godina.¹⁶³ Nismo u stanju odgonetnuti što je to bilo buntovno i opasno u tom napisu. Stariji povjesničar dominikanskog reda u Dubrovniku S. Cerva piše da je u tim godinama bila slaba redovnička disciplina (*disciplinae abhorrentes minus sanctae*). Nasuprot njemu suvremeni mladi povjesničar dominikanskog reda S. Krsić kaže da je to bio sukob između dominikanaca redovnika podrijetlom iz vlasteoskih obitelji i redovnika podrijetlom iz plebejskih, pučkih. Prvi su imali privilegije u upravi i uživali veće mogućnosti da se izobrazе i školuju. Nasuprot njima redovnici iz pučkih redova bili su prikraćivani u sudjelovanju u upravi i prilikama da se školuju na vanjskim sveučilištima.¹⁶⁴ Dubrovačka se vlada zacijelo umiješala u ovaj čisti redovnički, crkveni spor dominikanaca podrijetlom vlastele i onih iz redova pučana, da se taj unutrašnji sukob u relativno malom gradu ne prenese na unutrašnju, društveno-političku strukturu Republike nosilaca vlasti vlastele (*nobiles*) i onih koji ne sudjeluju u njoj: građani, pučani (*cives, populus*).

Mjesec dana kasnije, 19. studenog 1513. neki Ilija Todora de Martinus osuđen je na kaznu zatvora (*in carcere sub schola*) u kojem će ležati 6 mjeseci okovan (*inferratum*) zbog nekih nepromišljenih prigovora (*propter temerarias oblocutiones*).¹⁶⁵

¹⁶² »ne quis loquatur publice de novis vel legat litteras et castigandi contra-facientes et oblocutores prout eis videbitur« CR 32, 17'.

¹⁶³ Die jovis XX octobris 1513. Prima pars est de impediendo se in presenti consilio pro facto processus formati per minus consilium contra fratres predicatorum Ragusii lecti in presenti consilio. Per XXV, contra XVII, extra II. Prima pars est de castigando cum exilio fratrem Christophorum ordinis predicatorum propter eius temerariam audatiam qui affixit in valvis ecclesie sancti Luce hora vesperarum in vigilia eius festivarum unam armam pictam cum scriptione litteris maiusculis seditiose et periculose quam ore proprio confessus fuit se scripsisse et illa affixisse dictis valvis, domino Rectori et suo minori consilio ut patet per dictum processum. Propter quam suprascriptionem et afflictionem mereretur maiorem penam cum sit crimen lege maiestatis. Per XXII, contra VIII, extra II. ... Secunda pars est de exulando eum a civitate et ab omnibus locis jurisdictionis nostre per annos quadraginta proxime futuros et teneatur discedere hodie modo conditionibus et structuris suprascriptis per sententiam a qua non possit fieri gratia nisi per quator quinta omnium consiliariorum nostrorum. Per XXII, contra XVIII, extra II. — CR 32, 238 — 283', 296.

¹⁶⁴ S. C e r v a, Monumenta Congregationis sancti Dominici Ordinis Fratrum Praedicatorum, Ragusii 1733, vol III, 138 (rukopis). — Stj. K r s i ć, Congregatio Ragusina Ord. Praed. (1487—1550), Romae, 1972, 101—102.

¹⁶⁵ CR 32, 293.

Premda nemamo dokaza za povezivanje ove kritike dubrovačke vlastele, države i društva s ustankom na Hvaru, ipak su te pojave zanimljive jer se događaju u to doba.

Postoji jedna jedina sačuvana drugorazredna vijest o utjecaju ustanka pučana na Hvaru na Dubrovnik. Mletački pisac M. Sanudo zapisao je da je neki svećenik god. 1510. u lipnju protjeran iz Dubrovnika jer je razglasio što se događa na Hvaru.¹⁶⁶ U isto to doba 8. srpnja 1510. u Dubrovniku se održava proces i sudi svećeniku Nikoli Barneu na 20 godina progonstva iz grada. Prema optužbi govorio je protiv Republike (in maiestatem reipublice nostre), a to se okvalificiralo kao uvreda najviše vlasti (pro crimine lese maiestatis).¹⁶⁷ Smijemo povezati te dvije vijesti premda se ne slažu u mjesecu, i pretpostaviti da je svećenik Nikola Barneo onaj neimenovani svećenik iz Sanudova dnevnika kojeg je Republika prognala zbog širenja vijesti o ustanku na Hvaru.¹⁶⁸ Ali to je ujedno i sve što smijemo pretpostaviti o utjecaju hvarskog ustanka pučana na Dubrovačku Republiku.

Dubrovnik je u XV i prvoj pol. XVI st. na vrhuncu svog gospodarskog blagostanja. Dubrovačka Republika se tada zacijelo nalazila u skupini najrazvijenijih zemalja XV i XVI st.¹⁶⁹ Dubrovnik, siguran i branjen od moćnih susjeda i zaštitnika, s jakom i razgranatom pomorskom i kopnenom trgovinom, u unutrašnjem političkom životu čvrsto je držao vlast ne dopuštajući bilo kakvo iznenađenje. Oganj, pa čak ni dim hvarskog ustanka nije ni liznuo dubrovački teritorij, ni najmanje poremetio njegovu jadransku i izvanjadransku trgovinu i pomorstvo, ni pomorsio balkanske trgovačke putove, ni ugrozio njegovu obrtničku proizvodnju, ni potresao ijednom društvenom i političkom strukturom Du-

¹⁶⁶ 1510 (giugno) »... item si ha le galie di viazo esser a Ragusi dove havendo da certo prete nuntiata de li la novita seguita a Liesna e sta bandito di Ragusi con grandissima faia« M. Sanudo, *Rapporti della Republica Veneta coi Slavi Meridionali, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku* VI, 1863, 348. — J. Stipišić, *Dva izvora za povijest pučkog ustanka na Hvaru 1510—1514*, Hvar, 1976, (šapirografirano), 3. — isti, *Glavni izvori za poznavanje pučkog ustanka na Hvaru* (prethodni rad u prilogu ovom zborniku).

¹⁶⁷ Die VIII junii 1510. Prima pars est de impediendo se in presenti consilio pro causa processus formati contra dom Nicolaum Barneum attenta licentia reverendi vicarii reverendissimi domini archiepiscopi nostri et quod dictus vicarius interveniat in sententia contra eum fulminandam. Per XXIII, contra XVI.

Prima pars est de castigando eum cum exilio cum interventu reverendi domini vicarii, Per XXVI, contra,

... Secunda pars est de condemnando eum ad dictum exilium ab omnibus locis jurisdictionis nostre ut super per annos viginti continuos proxime futuros modo forma et conditionibus suprascriptis per sententiam. Per XXXI, contra VIII.

Presente premissis personaliter in consilio rogatorum prefatus dominus vicarius ante pronunciationem alicuis sententie qui considerata gravitate oblocutionis prefati dom Nicolai que habitur pro crimine lese maiestatis tulit pronunciationis ipse cum prefato consilio suprascriptam sententiam etc.

Die suprascripto lecta fuit suprascripta sententia suprascripto don Nicolao sententiato. Cr 31, 220—220'.

¹⁶⁸ Svećenik Nikola Barneo bio je iduće godine pomilovan (g. 1511), i vratio se u Dubrovnik. Dana 11. XII 1512. Republika ga šalje u Rim kao svog poslanika radi razjašnjenja slučaja oko Alojzija de Gozze. CR 32, 68, 182.

¹⁶⁹ I. Vinski, *Problemi procjene gospodarske moći Dubrovačke Republike, Mogućnosti* 5, 1975, 554.

brovačke Republike. Za Dubrovnik možemo se složiti s Grgom Novakom da se hvarska buna pučana »ograniči samo na otoke, more joj ne daje da pređe na kopno«. ¹⁷⁰

S u m m a r y

DUBROVNIK AND THE SITUATION ON HVAR FROM 1510 UNTIL 1514

In the 1510—1514 period Dubrovnik had a flourishing land and sea trade. To the Orient and the west Mediterranean she exported silver, lead, lead oxide (*terra gletta*), corals, honey, oil, soap, dyes (*morte sangue*), silk, heavy cloth (*supramano*) and English cloth called »carisea«, almonds and brimstone. To other ports she exported timber, lead, lead oxide, hides, salt sardines, eels and wax.

From ports outside the Adriatic Dubrovnik imported spice (ginger, nutmeg, cloves, cinnamon), saltpeter, wool, cotton, hides, cloth (especially from London), tapestries, wheat, cheese, raisins, oil, etc.

From ports on the Adriatic Dubrovnik imported wheat, oil, salt, wool, soap, cloth, technical goods, hides and especially iron and timber from Senj. Apart from these items she exported tar, raisins, salt sardines and eels, etc. This scale of commercial activity necessitated the opening of consular services on the Mediterranean. Dubrovnik shipyards worked at full capacity.

Dubrovnik's trade on land included the whole of the Balkan peninsula and went as far as Buda in Hungary.

Political life in the city followed a normal course. Both Councils and the Senate were in normal session. Relations with neighbouring countries and the great powers, Turkey, Hungary, Spain, the Pope and Venice, were friendly.

It was in such favourable economic and political conditions in Dubrovnik that the Hvar Revolt broke out. Neither the city of Dubrovnik nor its territories were affected by it. It was merely recorded that a priest had been exiled from the city because he had talked about events on Hvar.

¹⁷⁰ G. Novak, Pučki prevrat na Hvaru god. 1510—1514, Split, 1918, Uvod.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

10

ZAGREB

1977

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Ljubiša DOKLESTIĆ, Josip ADAMČEK, Hrvoje MATKOVIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

JOSIP ADAMČEK

UREDNIK

NIKŠA STANČIĆ

Radovi 10

Izdavač

**Sveučilište u Zagrebu
Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest
Zagreb, Krčka 1.**

Za izdavača

dr Josip Adamček

Prijevod

dr Vera Andrassy (engleski)

dr Blanka Jakić (njemački)

Nada Cekić (ruski)

dr Vlasta Vince (slovenski)

Lektor i korektor

Branko Erdeljac

